

Landbrugstoldkommissionens Flertalsbetænkning.

Foredrag i Nationaløkonomisk Forening d. 7. Marts 1901.

Af

Føropagter Chr. Sonne.

Det var i Efteraaret 1892, at Toldspørgsmaalet hertillands for første Gang tiltrak sig almindelig Opmærksomhed indenfor Landbrugernes Kreds. Til nævnte Tidspunkt sattes nemlig Spørgsmaalet paa de aarlige Landbodelegeretmøders Dagsorden og præsenteredes for Landbrugerne som en Sag af vidtrækkende agrarisk Interesse. Som bekendt vedtog Delegeretmødernes overvejende Majoritet Toldresolutioner af udpræget frihandelsvenligt Tilsnit — et næppe overraskende Resultat, navnlig naar henses til Formen for Sagens Forelæggelse for Møderne.

Næppe 4 Aar senere — i Forsommeren 1896 — forelagdes Toldspørgsmaalet i ny Servering for Landbrugsmøder i 4 af Jyllands største Byer; — Møder, som tilsammen omfattede 7 à 8 Hundrede Deltagere. Resultatet af Sagens Forelæggelse blev nu et helt andet. Thi paa samtlige disse Møder vedtoges en landbrugsbeskyttelsesvenlig Toldresolution.

At disse Lokalmøder havde overfor Toldspørgsmaalet bekendt en fra Delegeretmødernes afvigende

Kulør, tiltrak sig nogen Opmærksomhed. Dog ikke anderledes, end at et ledende Hovedstadsorgan med udpræget frihandelsvenlige Anskuelse skrev om de 4 jydsk Toldmøder noget som, at de beskyttelsesvenlige Tendenser, som havde foranlediget disse Møders Told-resolution, var at regne som et Vindpust, der vilde dø hen lige saa ubemærket og stiltfærdigt som det fødtes, samt at hele den ommeldte Bevægelse ikke var værd at smøge en Frakkekrave op for.

De 4—5 Aar, som nu er forløbne siden da, har imidlertid ikke stadfæstet Rigtigheden af den nævnte Profeti. Thi dette Tidsrum har været Vidne til, at større og større Skarer af Landmænd er gaaet over til at tro paa, at Tyngdepunktet for det danske Landbrugs Interesser i Toldspørgsmaalet ligger helt andensteds end, som oprindelig antaget, i en frihandelsvenlig Toldreform. Og endvidere har nævnte Tidsrum været Vidne til, at Regeringen ifølge fælles Ønske af Tilhængere og Modstandere af Landbrugsbeskyttelse nedsatte en Kommission til Overvejelse af Spørgsmaalet om, hvorvidt og da hvorledes en for det danske Landbrug i Almindelighed gavnlig Toldbeskyttelse for Landbrugsprodukter kan tænkes praktiseret.

De anførte Kendsgerninger bør formentlig accepteres som Vidnesbyrd om, at de beskyttelsesvenlige Tendenser sad inde med større Levedygtighed, end paaregnet i ovennævnte Dom over Resultatet af de 4 jydsk Toldmøder. Og i Tilslutning hertil skønner jeg ikke rettere, end at den Omstændighed, at »Nationaløkonomisk Forening« værdiger denne Sag Adgang til Drøftelse indenfor sin Ressort, tør opfattes som Vidnesbyrd om, at Bevægelsen i landbrugsbeskyttelsesvenlig

Retning er naaet frem til i ledende Kredse at findes nogen Opmærksomhed værd. —

Naar i et vigtigt Samfundsspørgsmaal en Minoritetsanskuelse trodser talrige velmente og behændigt udførte Forsøg paa at tilintetgøre den, turde der være Anledning ogsaa for Anskuelsens Modstandere til at give Raaderum for den nærliggende Slutning, at der maa være særlige Momenter til Stede, som repræsenterer en frodig Jordbund for den ommeldte Anskuelses Trivsel.

At saa Landbrugsbeskyttelsestanken i de senere Tider er voxet stærkt i danske Landbrugskredse, vil formentlig selv Tankens Modstandere ikke bestride. Thi for en halv Snes Aar siden fandt blandt Landmændene hertillands denne Tanke saa at sige intetsteds Husly. Fra en mikroskopisk Spire har den altsaa i det sidste Decennium udviklet sig til at faa et ganske anseeligt Tag i Landbrugsbefolkningen. Om Udviklingens Intensitet og om dens virkelige Omfang kan der disputeres. Men neppe vil der kunne disputeres om, at hvis Anskuelsens Udbredelse fortsættes i den tilvante Progression, vil det Tidspunkt ikke være fjernt, hvor det er Landbrugets Majoritet, som har gjort Anskuelsen til sin. Der turde være saa meget mere Anledning til at regne med dette Enderesultat, som der neppe er Tvivl om, at Beskyttelsestanken, frigjort for storpolitiske Anhangsbetragtninger, vil finde langt mere banede Veje indenfor Landbrugernes Kreds end tilforn.

Og i Tilslutning til det nys Udtalte mener jeg saa, at det vil være let at paavise de Momenter, som indenfor Landbrugskredse berede Jordbunden for Beskyttelsestankens Væxt og lader denne Tanke fremtræde mod en Baggrund af Kendsgerninger, som kaster et forklar-

ende Lys over saavel Tankens Opstaaen som over dens umiskendelige Væxtenergi. Jeg føler mig opfordret til særlig at dvæle ved Omtalen af disse Momenter og at søge paavist, at det er de vanskelige økonomiske Kaar for vor hjemlige Landbrugsproduktion samt Landbrugets bristede Frihandelsillusioner, som i Forening skabe en modtagelig Jorbund for Beskyttelsestanken. Det er nemlig her vi have Fundamentet og Motoren for hele Bevægelsen. Og det kan neppe siges at falde udenfor den naturlige Ramme for det foreliggende Emnes Behandling, at der ofres en udførligere Omtale paa Paa-visningen af, at Landbrugstoldkommissionens Flertalsbetænkning i førnævnte Henseende hviler paa et fast bygget Fundament.

De vanskelige Kaar for Landbrugsproduktionen er altsaa det første af de her fremførte Momenter. I saa Henseende stiller Forholdet sig jo nemlig saaledes, at vor Landbrugsproduktion i de senere Aar er foregaaet under en deprimerende Følelse af, at de vigende Konjunkturer tilvejebragte et nærmest omvendt Forhold mellem paa den ene Side den voxende Indsats af Arbejde og Omsigt for at øge Produktionen og Omsætningen, og paa den anden Side den Nettogevinst, der fremtraadte som Arbejdets Frugt. Ganske vist mødte Saldoen for Landbrugets Overskudsudførsel op med et fra Aar til Aar nærmest voxende Tal. Men som umiddelbart Udtryk for Landbrugets virkelige Handelsbalance er dette Tal misvisende, fordi det paa langt nær repræsenterer Facit af samtlige de Faktorer, der betinge Landbrugets virkelige økonomiske Udbytte af Produktionen.

De senere Aars Faglitteratur byder os mangfoldige

Opgørelser over Landbrugets Handelsbalance. Som Grundlag for slige Beregninger have vi først og fremmest det Materiale, som Statistiken stiller til vor Raadighed. Men hvor fortrinlig og omfattende vor Statistik end er, formaar den ifølge Sagens Natur dog ikke at præstere det fornødne Materiale til Brug for Beregningens samtlige Led. Ved Opstilling af en saadan Beregning maa man derfor naa til et Stadium, hvor man ikke længer har den solide Statistiks faste Grund under Fødderne, men er henvist til mere eller mindre skønmæssige Betragtninger — med tilsvarende Fare for at ledes paa Vildspor af det subjektive Skøn. Blandt samtlige de Opgørelser over Landbrugets Handelsbalance, som ere komne mig for Øje, forekommer det mig, at den af cand. mag. N. P. Jensen ved sidste jydsk Landbodelegeretmøde fremlagte Opgørelse i fortrinlig Grad udmærker sig ved med klare og let overskuelige Linier at markere den i de senere Decennier stedfundne Forskydning af Vilkaarene for dansk Landbrugsproduktion. Og idet jeg erkender mig ude af Stand til af det ommeldte Forhold at tegne et klarere Billede end det af Cand. Jensen forelagte, vil jeg tillade mig at gengive Hovedpunkterne af hans Tal-sammenstillinger. Disse omfatte bl. a. følgende Hovedtal:

1. Landbrugets Handelsbalance i Millioner Kroner:

	1874/78	1879/83	1884/88	1889/93	1894/98
Samlet Omsætning	196	212	210	284	374
Overskud	80	86	66	88	92

2. Fra 1877/98 til 1894/98 er Grundlagene for Landbrugets Overskudsudførsel forøgede med:

Høstarealet	17 %
Kreaturstyrken	23 %
Omsætningen	91 %

medens selve Overskudet kun er steget med 15 % og tilmed har været vaklende. *)

3. Prisfaldet paa Landbrugets Salgsvarer fra 1875 til vore Dage udgør ifølge Cand. Jensens nærmere Specifikation:

Korn.....	ca. 27 %
Levende Dyr.....	- 25 %
Fedevarer.....	- 21 %

4. Aarslønnens Stigning til Landbrugets Arbejdere udgør fra 1872—97: for Karle 79 %, for Piger 103 % og for mandlige Daglejere med og uden Kost henholdsvis 60 % og 31 %.

5. Skatterne til Stat og Kommune udgjorde i Gennemsnit i Millioner Kroner:

	Landdistrikternes Skatter til		Til- sammen	Hele Landets Statsskatter
	Amtskom- mune	Sogne- kommune		
1870/74.....	4	7½	11½	34
1898/97.....	5½	14	19½	53
Stigning.....	37 %	87 %	70 %	56 %

6. Samtidig synes Prioritetsgælden — og dermed i det Væsentlige Rentebeløbet — at have bevæget sig i omtrent følgende Forhold:

1875/84	1886/89	1890/94	1895/97
100	135	130	125

*) I Tidsskrift for Landøkonomi, Hefte 12, 1900, findes en af Bestyrer G. Faye udarbejdet Afhandling om »dansk Landbrugsstatistik 1875—1898«. I denne gøres Rede for det aarlige Høstudbytte i Danmark, beregnet i »Millioner Pund reduceret Korn«, for Tidsrummet 1875—1895. Under Høstudbyttet er her, som i og for sig ønskeligt, medregnet Græsningen.

I Fireaaret 1875/78 var Gennemsnitshøsten 6623 Mill. Ø reduc. Korn

— 1895/98 — — — 8756 — —

altsaa en Stigning af Høstudbyttet fra det første til det sidste Tidsrum af 32 %. Som det vil ses, indgaar dette Resultat som et vigtigt supplerende Moment til de angivne Grundlag for Danmarks Overskudsudførsel.

Hr. J. anfører endvidere, at alene Lønstigningen for vore 82,000 mandlige og 68,000 kvindelige Tjensteynder andrager 13 Mill. Kroner, og føjer til: »man kan utvivlsomt slaa fast, at den forøgede Løn til Tyende og Daglejere fuldtud har opslugt Overskudsudførselens Merværdi — der bliver intet til Forøgelsen af Skatternes og Renternes Beløb«.

Dernæst opstiller Hr. J. det Spørgsmaal: »Hvordan klarer da Landbruget disse Poster? For faktisk klarer det dem!« Og der henvises da til 3 Midler i saa Henseende, nemlig:

- a. Større Fortjeneste paa Indlandets Marked. Ad denne Vej menes en Del indvundet, idet Prisfaldet paa Landbrugsprodukter synes at kunne anslaaes til ca. 25 %, medens Landbrugets Kundekreds — Indlandets Ikke-Landbrugere — regnes tiltaget med ca. 40 %.
- b. Større Sparsommelighed i det daglige Liv. Ad denne Vej menes intet Væsentligt indvundet, samt
- c. Forbrug af tidligere opsparet Kapital — en Udvej, som angives at være bleven benyttet.

»Det at være Landmand« — fortsætter Hr. J. — »har været enstydigt med Risiko, og Resultatet har vist sig i Hartkornets Prisfald«. Dette angives paa Grundlag af den officielle Statistik over Hartkornsprisen ved følgende Tal:

	1875/79	1880/84	1885/89	1890/94	1895/97
Kr. pr. Td. Hartkorn (uden Besætning og Inventar).....	6368	6400	5943	5590	5407
Procentvis Fald siden først i Firserne . . .	»	»	7 %	12 %	16 %

Saavidt altsaa Cand. Jensen, der, som det vil ses, i alt Væsentligt holder sine Slutninger tæt op til Statistikens solide Tal, af hvilke det uomstødeligt fremgaar, at trods Landbrugets stigende Overskudsudførsel er dets Handelsbalance forværret siden Halvfjerdserne.

Til den saaledes gengivne Oversigt skal jeg tillade mig at knytte nogle Bemærkninger.

Paa den ene Side turde det formentlig være korrekt at regne med, at Landbrugets Indtægt ved Salg paa Indlandsmarkedet ikke blot maa antages voxet i Forhold til den Procent, hvormed Tilvæksten af Landbrugets Kundekreds overstiger Landbrugsproduktionens procentiske Prisfald, men at der tillige gennem Levofodens Hævning og Produktprisernes Dalen er skabt et større Gennemsnitsforbrug pr. Individ, saaledes at det samlede Beløb for Landbrugets Hjemmesalg ogsaa ad sidstnævnte Vej er undergaaet en Forøgelse.

Paa den anden Side er det jo givet, at Landbrugsproduktionens Udgiftsside er voxet paa mange Omraader, hvor vi mangle statistisk Materiale til at dokumentere Tilvæksten. Jeg skal saaledes i Tilslutning til Cand. Jensens Paavisning af Omfanget af Lønstigningen for Landbrugets faste Tjenestetyender blot henpege paa, at i Tidsrummet fra 1876 til 1896 er Landets Rodfrugtareal voxet med omkring 140,000 Tdr. Ld., samt at den herved foranledigede Forøgelse i Landbrugets Arbejdsudgift neppe tør anslaaes lavere end til omkring 6 Mill. Kr. — en Udgift, hvoraf kun en mindre Del tør antages dækket af den alt omhandlede Lønkonto for de faste Tyender. Beløbet for den forøgede Arbejdsudgift, der er paaført Landbruget ved Daglejernes Lønstigning, er det formentlig umuligt at rede

ud med behørig Sikkerhed. Men den enkelte Landmand vil fra sin hjemlige Bedrift have en klar Forestilling om, at det er meget betydelige Beløb, hvorom det her drejer sig, samt at i det hele taget Arbejdsudgiften fra Aar til Aar øges i nærmest tiltagende Progression. Tilmed er det vel sandsynligt, at Landbruget ved Nutidens mere forcerede Produktion har en noget forøget Udgift til Produktionsmidler af indenlandsk haandværksmæssig og industriel Oprindelse — et Forhold, som bør holdes for Øje ved en Sammenligning mellem Tallene for Landbrugets Overskudsudførsel i henholdsvis Halvfjerds- og Halvfemserne. Og hertil kommer yderligere, at for at jevnstille Tallene for disse 2 Perioder, bliver det formentlig korrekt at reducere Tallet for Halvfemsernes Overskudsexport med Rentebeløbet af de i Landets Andels- og Fællesmejeri-bygninger samt Andelsslagterier bundne Kapitaler, samt med i hvert Fald Andelsslagteriernes Driftsudgifter — tilsammenlagt et Beløb, der maa regnes at andrage flere Millioner*).

*) I det til Pariserudstillingen udarbejdede Værk »Om Landbruget i Danmark« oplyser Folkethingsmand Blem i saa Henseende, at der i 1898 fandtes i Danmark 1013 Andelsmejerier, 260 Fællesmejerier og 271 Herregaardsmejerier. For 157 Mejerier, som have givet Oplysning om Anlægskapitalen, var denne gennemgaaende Kr. 21.498. Jeg gaar ud fra, at Anlægskapitalen tillige omfatter Driftsapparatet. Dette tør neppe medregnes ved en Opgørelse over den Forøgelse af vor Mejeridrifts Etableringskonto, som Mælkens Fællesbehandling har foranlediget, idet der i de tidligere mange smaa Mejerier jo ogsaa fandtes Driftsapparat. Beregnes da Byggesummen til ca. $\frac{2}{3}$ af den samlede Anlægskapital, vil Byggekontoen for de 1273 Andels- og Fællesmejerier have andraget ca. 18 Mill. Kr. Hr. Blem angiver den samlede Anlægskapital for Landets 25 Andelsslagterier til 6,4 Millioner Kr. Det oplyses endvidere, at 9

Hvorvidt saa i Virkeligheden Saldoen for Landbrugets samlede Handelsbalance -- omfattende saavel hele Indtægts- som hele Udgiftssiden -- i Løbet af de sidste 25 Aar er undergaaet en Reduktion af 10--20--30 eller et andet Antal Procent, turde det være umuligt at fastslaa, men det vil neppe kunne bestrides, at en fremtrædende Reduktion har fundet Sted, tiltrods for den stærke Forøgelse af Høstareal, af Produktion pr. Arealenhed, af Kreaturstyrken og -- last not least -- af Omsætningen.

Jeg er ingenlunde blind for, at vor Tids Erhvervs- liv i Almindelighed, i Forhold til Fortidens, er karakteriseret ved større Produktion og større Omsætning med forholdsvis mindre Produktionsavance. Der vil altsaa i al Almindelighed kunne indvendes, at det ikke alene er Landbruget, som i vor Tid er stillet under vanskeligere Vilkaar, hvad angaar Forholdet mellem Produktion og Produktionsudbytte, men at dette ogsaa gælder andre Erhverv. -- I saa Henseende tør vel imidlertid anføres, at Hartkornsprisen kan opfattes som et paalideligt Barometer for Jordens og Landbrugets Kapitalværdi som udbyttegivende Faktor, medens paa den anden Side Barometret for Byerhvervenes økonomiske Position vel i det Væsentlige er repræsenteret ved Prisen paa Bygrunde samt ved Bevægelsen i Byernes Indkomst- og Indtægtsskat. Og er denne Opfattelse i det Væsentlige rigtig, turde Kurverne for henholdsvis Landbrugserhvervets og Byerhvervenes økonomiske

Slagterier har opgivet Omkostningerne ved Slagtningen til Kr. 2,82 pr. Svin. I 1899 slagtede Andelsslagterierne 729,171 Svin. Udgiften ved disses Slagtning maa altsaa paaregnes at have andraget rigelig 2 Mill. Kr.

Position være ret divergerende og — overensstemmende med den almindelige Opfattelse — vise en afgjort Disfavør for Landbruget.

Cand. Jensen har som ovenfor anført hævdet den Opfattelse, at Landbruget har klaret en Del af de forøgede Udgifter ved Forbrug af tidligere opsamlet Kapital. Dette er sikkert rigtigt. Og den Opfattelse er vist desværre ogsaa rigtig, at Landbrugets tidligere opsamlede Kapital nu i stort Omfang er forbrugt. Men iøvrigt høres jo jevnlig den Opfattelse gjort gældende, at Landbruget nu har klaget højlydt i saa mange Aar, at det nærmest maa vække Forundring, at det ene Aar dog glider hen efter det andet, uden at Landmændene i store Skarer kapitulere overfor de paastaaede økonomiske Vanskeligheder. En saadan Betragtning synes ganske vist med foreliggende Kendsgerninger for Øje ikke helt uberegtiget, selv om det strax bør bemærkes, at de senere Aaringers økonomiske Vanskeligheder tør paaregnes at have fremkaldt et større Mandefald indenfor det arbejdende Landbrugs Rækker, end Almenheden i det store Hele er sig bevidst.

Imidlertid er det neppe vanskeligt at paapege Momenter, der bidrage til at forklare det arbejdende Landbrugs sejge økonomiske Modstandsevne. Og jeg skal — næst at henvise til de mangfoldige Tilfælde, hvor Slægt og Venner samt sekundaire Prioritetshavere have gjort en Dyd af Nødvendigheden og stiltiende givet Afkald paa saavel Renter af de i Landejendommen anbragte Kapitaler som selve disse — tillade mig at henpege paa ét saadant Moment: Det nuværende Driftssystem paafører vort Landbrug dels en meget stor Omsætning i Forhold til Produktionsudbyttet og

dels et meget stort Forbrug af indkøbte Produktionsmidler. Exempelvis kan anføres, at i min Bedrift andrager det gennemsnitlige Indkøb af Foderstoffer og Kul for de 7 Vinterfodringsmaaneder (1. Oktbr. til 30. April) ca. 20,000 Kr. — for en Gaardejer med 15 Køer, 4 Heste og Svinehold ved intensiv Drift og ved en til min svarende Omsætning, vel noget som 2000 Kr. alene for Foderstoffer. Hvilken Forskel repræsenterer det nu imidlertid ikke i vedkommende Producents økonomiske Position, om han fra at betale sine Produktionsmidler kontant, tvinges ved Tidernes Ugunst til først at dække dem ved Kornleverance af kommende Høst! Den paagældende Landmand vilde ved nævnte Betalingsforskydning altsaa være naaet til blot at lade sin Regning paa de nævnte Produktionsmidler blive $\frac{1}{3}$ à $\frac{3}{4}$ Aar gammel, forinden dens Berigtigelse finder Sted. Og Ingen vilde af den Grund finde vedkommende Landmands Solvens truet. Heldigvis — thi ellers saa det nok galt ud for Landbrugets Solvens. Og dog er Forholdet jo dette, at en saadan nødtvungen Forskydning af Betalingsterminen, udmaalt med den tarvelige Løn, der tilfalder Landmanden som Produktionsudbytte, i Virkeligheden kan sidestilles med, at en paa samme Levefod stillet Embeds- eller Bestillingmand forud har forbrugt hele Gagen for adskillige af de kommende Aar. Der er alene ad denne Vej Plads for, at Landmændenes økonomiske Position kan undergaa en alvorlig Underhuling, som — i hvert Fald midlertidig — unddrager sig baade Statistikens Eftersporinger og Almenhedens Iagttagelse. Og det er da min bestemte Opfattelse, at som Kriterium for Landbrugets økonomiske Stilling tør man ikke begrænse sig til at

fæste Opmærksomheden paa Tvangssalgene og Fallit-erne indenfor Landbrugets Ramme. Der bør nemlig regnes med, at en Tilbagegang i Landmændenes økonomiske Position har fundet Sted ad den her angivne Vej — og vist desværre endog i stort Omfang.

Sikkert er det i hvert Fald, at der blandt Landmændene har i en Aarrække raadet en trykkende Følelse af, at Landbrugets økonomiske Stilling forværredes, samt at denne Følelse naturligt skabte Modtagelighed for og Trang til Hidførelsen af Midler, som formaaede at fremkalde en Vending til det bedre i Landbrugets Produktionsvilkaar. Og her melder sig da naturligt Omtalen af det andet af de før nævnte Momenter, der kan siges at have aabnet Plovfuren for Beskyttelsestankens Udsæd og Trivsel, nemlig Landbrugets bristede Frihandelsillusioner.

Det bør erindres, at allerede paa det Tidspunkt, hvor Frihandelsprogrammet forelagdes Landmændenes store Kreds, havde Landbrugets ugunstige økonomiske Balance vakt Bekymring og fremkaldt Trang til virksomme landøkonomiske Reforme. Det var under saadanne Omstændigheder, at der pludselig og med stor Styrke lød et forløsende Ord ud til Landmændene, nemlig dette, at vor raadende Toldlov repræsenterer det Pumpeværk, som skyller den økonomiske Grund bort under Landmændenes Fødder, samt at det kun skyldtes Landmændenes toldpolitiske Uvidenhed, at dette Pumpeværk uantastet havde faaet Lov til at true Landbrugets Existens. Men, føjedes der til, nu burde det være nok; thi efter at Landmændene vare blevne seende, havde de kun ét at gøre, nemlig at slutte sig sammen om at standse Pumpeværket ved at foreholde

Repræsentanterne paa Tinge, at Landbruget ikke længere vilde finde sig i Toldlovens Brandskatning. Og der tilføjedes for end mere at klargøre for Landbruget, hvad det her drejede sig om, at Landbrugets stedse voxende Vanskeligheder indenfor dets egen Arbejderbefolkning skyldtes den Omstændighed, at »Landbruget gennem Tolden ligefrem betaler en Præmie for sine bedste Arbejderelementers Bortgang til Byerne«.

Det kan under disse Omstændigheder ikke undre, at Landbruget med Begejstring accepterede den saaledes givne Parole. Det var jo for Landbruget en ny og værdifuld Opdagelse, at Toldloven repræsenterede det Skadedyr, der laa og gnavede paa Træets Rod og truede Landmændenes økonomiske Existens. Alene dette, at man havde faaet den hidtil skjulte og ubemærkede Fjende draget frem for Dagens Lys, var jo et stort og vigtigt Skridt henimod sammes Uskadeliggørelse. For Landbruget aabnede der sig følgelig et Perspektiv af lyse Fremtidsudsigter, hvor den ved Frihandelsreformen lovede Milliongevinst som en frugtbar-gørende Strøm gød sig ud over det producerende Landbrug, skabende de Medgangskaar, hvorefter dette længe havde sukket. Med rivende Fart voxede Antallet af de Millioner, Landbruget kunde berede sig paa at inkassere ved Frihandelsreformen. Som Maale-stok for hvilken Betydning, man tillagde denne som landøkonomisk Reform, blot et Par Exempler: Af en af Landbrugets mest fremskudte Førere karakteriseredes den frihandelsvenlige Toldreform som »et Livsspørgsmaal for det danske Landbrugs økonomiske Bestaaen og Udvikling«. Og endnu d. 10. November 1897 udtalte under Tolddebatten i Landstinget en af Fri-

handelens varmeste Talsmænd om denne Sag: »Dens Forhold til Landbruget er af saa vidtrækkende Betydning, at jeg ikke kan tænke mig nogen vigtigere Sag end denne i økonomisk Henseende«.

Naar det erindres, at Landmændene indtil denne Sag sattes paa Landbrugets Dagsorden, havde betragtet vor Toldlovgivning som en Landbrugsproduktionen i det store Hele ret uvedkommende Sag, naar Frihandels-theorierne følgelig hos Landbrugets dominerende Majoritet kunde udsaaes i en jomfruelig Jordbund, kemisk ren for protektionistiske Ukrudtsfrø og Parasiter, som kunde hæmme Udsædens Væxt, og naar der endvidere ad denne Vej udstedtes Millionvexler i Landbrugets Favør, vilde det have været saare forunderligt, om ikke Landbrugets Skarer — som det faktisk skete — havde fylket sig med det Formaal for Øje at søge Million-skatten hævet.

Endnu inden Landmændenes Tro paa Frihandels-reformens Velsignelser for Landbruget havde naaet sit Kulminationspunkt, tillod jeg mig at hævde den Opfattelse, at Virkningen af den praktisk taget gennemførlige Frihandelsreform hertillands vilde, set under Landbrugets Synsvinkel, formentlig nærmest være at ligne ved »Kejserens nye Klæder« — eller, for at anvende et Udtryk, der i de seneste Tider har faaet Aktualitet, falde ind under Begrebet: Blændværk.

Den skønsømmelige Opgørelse, hvorefter jeg afledede den paagældende Karakteristik, har været Genstand for overmaade energiske Angreb og Indsigelser. Meget heldigt er det da for mit Vedkommende, at der nu til Brug for Udmaalingen af Frihandelsreformens Virkning overfor Landbruget foreligger Opgørelser, foretagne af

selve Sagens Venner, og Opgørelser, som udvise det Facit, at den paagældende Virkning ikke engang tør tillægges det Omfang, som jeg — for at være paa den sikre Side — havde ment at maatte regne med.

Opgørelser af denne Art — væsentligst foretagne paa Grundlag af d'Hrr. Adolph Jensens og Michael Koefoeds Meddelelse om danske Elitearbejderes Forbrug og den derpaa hvilende Toldbyrde — blev fra flere Sider fremsatte og analyserede i Folkethinget under den store Brændevinsdebat i Dagene 5. til 9. Marts forrige Aar. Blandt disse skal jeg tillade mig at fremdrage de Opgørelser, der ved nævnte Lejlighed blev fremsat af Venstrereformpartiets Formand — en Politiker, der sikkert ikke kan mistænkes for at gaa Landbrugsprotektionismens Ærinde. De paagældende Opgørelser fremsattes paa Grundlag af Brugsforeningsregnskaber samt i Henhold til den Statistik, der ligger til Grund for det nysnævnte Skrift, og Benyttelsen af begge de nævnte Grundlag angives at føre til omtrent samme Resultat m. H. t. den økonomiske Virkning overfor Landbrugerne af Folkethingets Toldlovforslag.

For en Landarbejder blev da Virkningen af Folkethingets Toldlov beregnet saaledes: aarligt Forbrug:

25 Ø Kaffe.	Besparelse	Kr. 1.50
24 Ø Ris	—	— 0.96
75 Ø Petroleum	—	— 1.50
60 Ø Salt	—	— 0.48
Manufakturvarer	—	— 1.00
		Ialt Kr. 5.44

hvorfra gaar Kr. 1.28 for Forhøjelse i Tobakstolden; altsaa samlet Besparelse Kr. 4.16.

For en Husmand med et Par Køer regnedes som Tillæg til Landarbejderens nævnte Besparelse nogen Fortjeneste paa Andelsmejeriets Kul, anslaaet til 2 Tdr. à 14 Øre = 28 Øre, samt en Vinding paa Udgiften til Værktøj ifølge Metaltoldens Nedsættelse, der er anslaaet til 25 Øre, saaledes at Husmandens samlede Besparelse regnes 53 Øre højere end Landarbejderens, eller ialt til Kr. 4,69.

For en Gaardmand med 25 Køer opgøres Regnestykket saaledes:

25 Tdr. Kul.	Besparelse	Kr. 3,50
140 ℔ Petroleum	—	- 2,80
50 ℔ Ris	—	- 2,00
50 ℔ Kaffe	—	- 3,00
200 ℔ Salt	—	- 1,60
25 ℔ Vognsmørelse	—	- 0,50
Værktøj og Maskiner	—	- 2,00
Manufakturvarer	—	- 3,00
	Ialt	Kr. 18,40

hvorfra gaar Toldforhøjelsen for 20 ℔ Tobak, Kr. 3,20, samt for Cigarer Kr. 2,00, ialt Toldforhøjelse Kr. 5,20, altsaa Rest: samlet Besparelse ved Folkethingets Toldlov Kr. 13,20.

Saavidt altsaa de af Venstrereformpartiets Formand paa Tinge fremsatte Opgørelser! Ifølge disse er altsaa for en Gaardmand med 25 Køer den samlede Besparelse paa saavel finansielle som beskyttende Toldsatser anslaaet til ialt 13 Kr. 20 Ø. Regne vi, at en saadan Gaardmands Jordbrug omfatter noget som 8 Tdr. Hartkorn, bliver følgelig den samlede Besparelse ca. 1 Kr. 65 Øre pr. Td. Hartkorn. Hvor imidlertid Talen er om Landbrugets Vinding ved den tilsigtede Frihandelsreform, tør det formentlig anses for tilstedeligt at sim-

plificere Sagen ved at lade de fiskale Toldsatser ude af Betragtning. Thi det er — saavidt mig bekendt — ingensinde givet Landbruget Løfter om direkte fremtrædende Fortjeneste ved disses Ophævelse eller Omlægning. Holde vi os altsaa til Virkningen af den tilsigtede Reduktion af Beskyttelsestolden, viser foranstaaende Opgørelse, at for den omhandlede Gaardmand vil Besparelsen andrage mellem $\frac{1}{2}$ og $\frac{3}{4}$ Krone pr. Td. Hartkorn. Og føre vi for Beskyttelsestoldens Vedkommende Beregningen videre fra de foran givne Opgørelser for henholdsvis Landarbejder, Husmand og Gaardmand, og gøre vi op, hvor meget den samlede Vinding i Henhold hertil vil andrage for hele den Del af Befolkningen, som falder indenfor Landbrugets Ramme, fremkommer en Hovedsum, der ligger nærmere en halv end en hel Million Kr.

Under den omhandlede Folkethingsdebat blev det ganske vist fra anden Side hævdet med Styrke, at de foranførte Opgørelser undervurdere Virkningen af Folkethingets Toldlov. Sideordnet hermed blev der saa imidlertid af forskellige Talere givet godkendende Decharge for de nævnte Beregninger. Naar der henses til de mange varefordyrende Mellemed, der ere indskudte mellem Producenten eller En gros Handelen og Forbrugerne — lige fra Agentprovisionen, der nok paa ikke faa Omraader spiller en lige saa stor Rolle som selve Tolden, til de ved Detailhandelen paaløbende betydelige Omkostninger — tror jeg unægtelig for min Part, at de foranførte Opgørelser ere et korrekt og ædrueligt Udtryk for, i hvor ringe Grad den ved Toldbeskyttelsens Reduktion betingede Muliggørelse af Vareprisens Sænkning, vil komme Landbrugets For-

brugere tilgode. Men lad nu ogsaa være, at d'Hrr. skulde have Ret, som hævde, at de foran omhandlede Opgørelser undervurdere Landbrugets Vinding ved Frihandelsreformen, saa er saameget dog sikkert, at Tallene for Vindingen ikke, trods den bedste Villie, kan drives op til Beløb, der i nævneværdig Grad veje til overfor Landbrugets økonomiske Balance. Under Folkethingets Brændevinsdebat ramte formentlig Flertallets Ordfører Sømmet paa Hovedet ved paa Grundlag af det under Debatten fremførte at udtale: »Men en Ting kan allerede nu siges med Sikkerhed, at de Oplysninger, der her ere fremsatte, i hvert Fald godtgøre, at den Vinding, som kan tilfalde nogle ved denne Ombytning, er saa ubetydelig, at den blot ved en meget ringe Svingning i Forbruget kan forvandle sig til et Tab«. Og taxeres Landbrugets Vinding ved Folkethingets Toldlov ikke højere, end at denne for hele Lag af Landbrugsbefolkningen kan befrygtes fuldtud absorberet af den paatænkte Brændevinsskat, saa turde dette være et yderligere Vidnesbyrd om, at Virkningen af Reduktionen i Beskyttelsessatserne nærmer sig det mikroskopiske. I hvert Fald er Virkningen saa diminutiv, at der neppe er Anledning til om denne Side af Sagen at fortsætte Debatten, men betragte denne som udtømt i de 387 Spalter, der i Rigsdagstidende gengive Folkethingets Brændevinsdebat. Thi en Genoptagelse af Diskussionen om, hvorvidt denne Virkning er noget større eller maaske endog mindre end i nævnte Debat angivet, turde ret beset repræsentere en Strid om Kejserens Skæg. Og idet jeg anfører, at selv ivrige Frihandelsførere blandt Landmændene — Personligheder, som i stærkt fremtrædende Grad havde sat

deres Lid til Frihandelsreformens Virkning for Landbrugets økonomiske Stilling — i de senere Tider have vundet Erkendelse af, at foreliggende Kendsgerninger godtgøre, at Landbruget i denne Sag kun har vugget sig i Illusioner, som nu ere bristede, skal jeg blot i denne Forbindelse tilføje, at Indholdet af Rigsdagstidendes før nævnte 387 Spalter turde repræsentere et med en klar og tydelig Inskription forsynet Gravmæle over Landbrugets Forventninger til ad Frihandelsvejen at vinde en til Landets øvrige Erhverv blot nogenlunde rimelig Sidestilling, hvad angaar Forholdet til Toldloven.

Landbruget faar altsaa at resignere overfor den nærliggende Eventualitet, at det saakaldte Toldbeskyttelses Pumpeværk med i det væsentlige uformindsket Kraft vil vedblive at pumpe de paastaaede Millioner ud af Landbrugets Lommer. Men skal der i Længden være nogen Mening i at holde et Pumpeværk gaaende, er det dog vel egentlig en fundamental Forudsætning, at der til dette foregaar et Tilløb, der nogenlunde kontrabalancerer Afløbet. I Forholdet til Toldloven gaar Landbrugets Ønsker slet og ret ud paa at opnaa en nogenlunde Sidestilling med Landets øvrige vigtige Erhverv — hverken mere eller mindre end en saadan nogenlunde Jevnbyrdighed. Landbruget har i de senere Tider i stigende Grad maattet vinde Erkendelse af, at den ommeldte Ligestilling ikke kan ventes vundet ad Frihandelsvejen. Og i samme Grad som denne Erkendelse breder sig, melder Landbruget sig naturligt fra Tjenesten som villigt Forspand for Frihandelsreformen. Ikke just saaledes at forstaa, at der ikke skulde blive adskillige Landbrugere tilbage, som vedvarende erklære sig rede til at holde fast ved den Faneed, de under

Begejstringens Løftelse have aflagt til Frihandelsprogrammet. Men i hvert Fald Landbrugets store Majoritet vil efter alle Solemærker at dømme se sig foranlediget til at opgive Troen paa og dermed indstille Medarbejderskabet for denne Reforms Gennemførelse. Det sidste af den ligefremme Grund, at foreliggende Resultater diktere Landbruget at betragte hele denne Reform som en sig — og særlig da selve Landbrugserhvervet som saadant — ret uvedkommende Sag. Og hvorfor skulde saa vel Landbruget lægge sin politiske Indflydelse i Vægt-skaalen for at opnaa en Reform, som, uden at gavne det selv i nævneværdig Grad, skader andre Erhverv!

Paa Grundlag af det saaledes udviklede er det altsaa, at der indenfor Landbrugernes Kreds har hævet sig Røster for, at man i Toldspørgsmaalet skal lægge om paa en helt anden Bov og søge tilvejebragt det ovennævnte fornødne Tilløb til Pumpeværket ved at udvide vort raadende Toldbeskyttelses-system til ogsaa at omspænde Landbrugsproduktionen — kort sagt, at man resolut bør forandre Signalerne og slaa ind paa denne Vej for at faa afhjulpet Landbrugets nuværende Askepotstilling i Forhold til Toldloven.

Det skal villigt indrømmes, at endnu er det kun en Minoritetens Røst, som udpeger denne Toldkurs for Landbruget. Der hører jo nemlig Resignation og Overvindelse til at lade en Anskuelse i Stikken, paa hvis Evne til at føre Udviklingen i den tilsigtede Retning man sikkert har stolet. Og end større Overvindelse kræver det, at melde sig til Tjeneste under de hidtidige Modstanderes Fane. Men en

Kendsgerning er det, at der blandt Landmændene fra Hold, som hidtil har gjort skarp Front mod Tanken om Landbrugsbeskyttelse, i den senere Tid lyder en helt anden Parole, der varsler, at det Tidspunkt maaske ikke vil være fjernt, hvor Landbrugsmajoritetens Løsen bliver Kravet om Toldbeskyttelse. Og i saa Fald vil det egentlige Stridsspørgsmaal i denne Sag være at forelægge til Spørgsmaalet om, under hvilken Form en slig Toldbeskyttelse skal tænkes praktiseret. Men endnu staar — det skal villigt erkendes — Hovedstriden ogsaa indenfor Landbrugets egen Kreds ikke om Formen for Landbrugsbeskyttelsen, men om Valget mellem de 2 Veje, ad hvilke Landbrugets ommeldte Sidestilling bør søges naaet: Frihandelsvejen eller Beskyttelsesvejen. Dette sidste Spørgsmaal er altsaa endnu i Øjeblikket kende- lig mere aktuelt end det førstnævnte. Og det vil under Henvisning hertil formentlig findes forklarligt og naturligt, at jeg i det foregaaende har dvælet ret udførligt ved denne Side af Sagen, samt at jeg under Omtalen af Landbrugstoldkommissionens Flertalsbetænkning ogsaa skænker det anførte Hovedspørgsmaal: Beskyttelsestankens Berettigelse, den Opmærksomhed, det fortjener.

I faa Ord tør vel Kommissionsflertallets Betænkning siges at være karakteriseret ved Kravet om et samlet System af Toldsatser for Landbrugsproduktionen — men iøvrigt med den ved en ordinær Toldlovgivning tilmaalte større eller mindre Chance for en effektiv Udnyttelse af Toldsatserne. I sidstnævnte Henseende gaar som bekendt Kommissionsmindretallets Betænkning en helt anden Vej end Flertallets

ved at foreslaa et samlet System af Toldsatser, men i Forbindelse med et Udførselsgodtgørelsessystem, der sikrer Landbrugsproduktionens virkelige Udnyttelse af Toldbeskyttelsen. At Mindretallets Tanke i og for sig formaar at skære igennem og tilintetgøre mangfoldige af de Indvendinger, der er rejste mod Tanken om Toldbeskyttelse for vor hjemlige Landbrugsproduktion, skal jeg villigt erkende. Og i Tilslutning hertil lægger jeg ingenlunde Skjul paa, at jeg i det hele taget finder Mindretallets Forslag bygget over en theoretisk set tiltalende, for ikke at sige bestikkende Tanke. Men sideordnet hermed har jeg med Kommissionsflertallet maattet nære den Opfattelse, at den nævnte Tankes Praktisering maatte paaregnes at møde saa uoverstigelige Hindringer i Form af Hensyn til saavel Indlandets som Udlandets Salgsmarked, at den saaledes anviste Vej paa Forhaand maatte skønnes, praktisk taget, ufremkommelig.

Vende vi os saa til Kommissionens Flertalsbetænkning, ligger det lige for at se lidt nærmere paa de Indvendinger, der dels alt ere fremkomne og dels maa tænkes rejste mod Landbrugsbeskyttelse og mod den Form for denne, som nævnte Betænkning gør sig til Talsmand for. — At jeg paa dette Sted ikke tør paaregne at faa alle Indvendinger med, men at der formentlig vil blive et Udvalg af saadanne disponible for den paafølgende Diskussion, vil de tilstedeværende Herrer Opponenten venligst tilgive mig!

For at begynde med Begyndelsen vil jeg tillade mig at fremsætte den Betragtning, at Landbrugets Berettigelse til at kræve en Ligestilling med de

andre Erhverv overfor Toldloven, formentlig neppe tidligere fra nogen Side er bestridt. Hvorvidt den nu tilsigtede Reform af de direkte Skatter skulde have hidført nogen Ændring i dette Forhold og paa noget Hold vakt den Opfattelse, at hermed bør Landbrugets Krav til den økonomiske Lovgivning i det store Hele anses for fyldestgjort — ved jeg ikke. Jeg tør maaske paa dette Sted fremdrage en i Fler-talsbetænkningen, Pag. 14, anført Udtalelse om den tilsigtede Lettelse af Landbrugets direkte Skattebyrde: »hvor ønskelig og retfærdig man end maa finde den paagældende Foranstaltning, tør den Hjælp, som ad denne Vej kan tilflyde Landbruget, dog langt fra anses for tilstrækkelig«. Jeg skal her strax bemærke, at den citerede Udtalelse er nedskrevet under Forventninger om en Lettelse i Landbrugets direkte Skattebyrde, som nu nærmest synes at skulle overtræffes. Sker dette sidste, skal det villig erkendes, at Landbruget har indkasseret en værdifuld Gevinst, som det har al Anledning til at paaskønne, og som maa forudsættes at blive følelig for Landbrugets økonomiske Balance. Men den overvejende Sandsynlighed taler for, at den Landbruget saaledes tilflydte Hjælp ikke vil vise sig tilstrækkelig; og med Sikkerhed tør dette paaregnes at blive Tilfældet, hvis ikke — mod al Forventning — en udefra hidført Konjunkturstigning skulde skabe kendelig gunstigere Vilkaar for den nærmeste Fremtids Landbrugsproduktion.

I Henhold til alt hvad der foreligger, tør jeg imidlertid formentlig regne med, at man i ledende Kredse i og for sig ikke bestrider Landbrugets Ret

til at kræve den ommeldte Ligestilling overfor Toldloven.

Naar der saa imidlertid under Henvisning til de foreliggende — foran omhandlede — Vidnesbyrd om Frihandelsvejens Ufarbarhed rejses Krav fra Landbruget om at vinde Ligestillingen ad Beskyttelsesvejen, møder Indvendingerne frem. Disse ere af flersidig Natur og lyde i deres Yderligheder formentlig i alt væsentligt saaledes:

1. En Landbrugsbeskyttelse vil aldeles ikke eller kun i forsvindende Grad tilføre Landbrugsproduktionen nævneværdig Støtte, som Følge af at vi af de vigtigste Landbrugsprodukter have en Overskudsexport, medens Toldens Virkning altid vil være betinget af, at Omsætningskontoen for den enkelte Vare viser en Overskudsimport.
2. Og ganske modsat denne Opfattelse fremsættes saa fra anden Side den Indvending, at vel vil Landbruget for sin Part tjene glubsk ved Landbrugsbeskyttelsen, men da Landbrugsproduktionen i alt Væsentligt omfatter Livsfornødenheder, vil den ved Toldbeskyttelsen hidførte følelige Fordyring af Landbrugsprodukterne repræsentere en iøjnefaldende Uret mod Landbrugets indenlandske Kundekreds i Almindelighed og mod Kundekredsens ugunstigt stillede Lag i Særdeleshed.

Disse Indvendinger repræsentere som sagt efter min Opfattelse Ydergrænserne. Men saa tremkommer der tillige Indvendinger af en noget anden Art — Indvendinger, som ere afledte af en Betragtning, der

ligger imellem de anførte yderligere Standpunkter m. H. t. Dommen over Landbrugsbeskyttelsens Virkning. Disse Indvendinger gaa nemlig ud paa følgende: Formentlig vil Landbrugsproduktionen vinde nogen Støtte ved Landbrugsbeskyttelsen, men denne Vinding staar i et absolut Misforhold til den Pris, for hvilken den maa købes, thi Prisen er:

1. en forsvarlig Bom for Praktiseringen af den ønskelige og tidssvarende Reduktion af Industribeskyttelsen.
2. Hidførelsen af en Klassekamp, som Følge af en indenfor Landbrugets Kundekreds skabt stærk Uvillie, der navnlig i Arbejderbefolkningen maa ventes at antage betydelige Dimensioner.
3. en Forstyrrelse af det solide Produktionssystem, under hvis Benyttelse vort Landbrug dog i de sidste Decennier har vist at kunne i det væsentlige trodse de modgaaende Konjunkturer, og endelig
4. en Jordfæstelse af de sunde Principer, der hidtil for Majoriteten har været de ledende i Toldspørgsmaalet.

Denne sidste Form for Indvendingerne turde der fortrinsvis være Anledning til at skænke Opmærksomhed. Og ved at underkaste denne en nærmere Prøvelse, vil samtidig den fornødne Analyse af de førstnævnte hinanden modstridende Indvendinger kunne finde Sted. Vi skulde altsaa se nærmere paa de til 4 Punkter henførte Ulemper, der hævdes at repræsentere vægtige Indvendinger mod Imødekomelsen af Kravet om en Landbrugsbeskyttelse.

Den første Indvending gik ud paa, at der herved vilde spærres af for en ønskelig og tidssvarende Reduktion af Industribeskyttelsen. Skulde nu imidlertid virkelig Indførelse af Toldbeskyttelse for et hidtil ganske ubeskyttet og vanskelig situeret Erhverv kunne træde hindrende ivejen for en Regulering og Reduktion af vor Industribeskyttelse paa Punkter, hvor foreliggende Omstændigheder gøre en saadan naturlig og ønskelig! Jeg er ikke i Stand til at indse dette. Men iøvrigt skal jeg bemærke, at m. H. t. Omfanget af den Byrde, som Byerhvervenes Toldbeskyttelse paafører Landbruget, akcepterer jeg uden Protest den Taxation, som paa Tinge er præsteret af Venner af en frihandelsvenlig Toldreform. Hermed er imidlertid givet, at min Opfattelse gaar ud paa, at det ikke er hos Landbruget, man skal søge Interesse for en radikal Beskæring af Industriens Toldbeskyttelse. Thi hvis Landbruget mener ad den Vej at hente positivt Bidrag til Løsning af dets vanskelige Arbejderspørgsmaal, vil det utvivlsomt blive lige saa afgjort skuffet, som det er blevet det m. H. t. den Millionskat, der direkte skulde kunne hæves ved Frihandelsreformen. Der er saavist ingen Anledning for Landbruget til at bistaa ved Bestræbelserne efter at hidføre en fremtrædende Svækkelse af en vigtig Nerve for Byernes Trivsel, som vort Landbrugs økonomiske Balance formentlig i stigende Grad vil være betinget af, at dette har et stort og købedygtigt Hjemmemarked at støtte sig til. Og at Byernes Toldbeskyttelse maa spille en stor Rolle i Retning af at befordre Byernes Købeevne, fremgaar jo alene af den Betydning, man til-

lægger den som Moment til at hæve Arbejdslønnen — jfr. det Slagord, der i Efteraaret 1892 blev udleveret til Landbodelegeretmøderne, og som hævder, at Landbruget ved Toldloven betaler en Præmie for sine bedste Arbejderelementers Bortgang til Byerne. Ud fra mit Syn paa Betydningen af Hjemmemarkedets Aftagningsevne er der ingen som helst Anledning til at ønske Reduktion i Byernes Arbejds løn. Men hvad Landbruget maa ønske og fordre for at kunne faa etableret den fornødne Balance ogsaa m. H. t. Konkurrencen mellem By og Land om den forhaanden-værende Arbejds kraft, det er at sættes i Stand til at optage denne Konkurrence ved at kunne præstere en Arbejds løn, der staar i nogenlunde rimeligt Forhold til Byerhvervenes. Og som Middel i saa Hen-seende hævder Kommissionsflertallet Landbrugsbe-skyttelsens Evne til at yde Landbruget en betydnings-fuld Støtte, og en Støtte, som dette ligefrem ikke har Raad til at renoncere paa.

Men saa kommer vi til Indvending Nr. 2: den ved Landbrugsbeskyttelsen skabte Uvillie hos Landbrugets Kundekreds, navnlig hos Arbejderbefolkningen. Jeg nærer — i hvert Fald foreløbig — den Opfattelse, at hos Byernes Industri og Haandværk vil Landbruget have frit Lejde for sit Krav om Toldbeskyttelse. Handelsstandens Stilling til Kravet turde derimod være mere tvivlsom og er formentlig delt, men saaledes at i hvert Fald den Del af Handelsstanden, som har Landbruget til direkte Kunde, er klar over, at Landbrugernes Betalingsevne tiltrænger Forbedring og derfor med Tilfredshed vilde hilse Kravets Honorering. Saa have vi Embeds- og Be-

stillingsmændene! At der fra disses Side maa paa-regnes Uvillie mod en Landbrugsbeskyttelse, er naturligt, forsaavidt en ad denne Vej hidført Fordyring af Landbrugsprodukterne repræsenterer en direkte Forøgelse af Husholdningskontoens Udgiftsside. For det første er hertil imidlertid at bemærke, at naar Tidsforholdenes Udvikling har medført, at Udgifterne til Husleje, Brændsel, Tyendeløn — ja man kan vel næsten sige: samtlige Udgifter vedrørende den daglige Livsførelse — er undergaaet en følelig Stigning i de senere Aar, og naar Landbrugsproduktionen ogsaa foregaar under Indflydelse af tilsvarende stedse forøgede Driftsudgifter, samtidig med at Landbruget for sit Vedkommende ikke har faaet nogen nævneværdig Part af Konsumenternes nævnte Merudgift til Livsfornødenheder, maa ogsaa den omhandlede Del af Landbrugets Kundekreds kunne indse, at Landbruget som enhver anden Næringsdrivende eller Producent bør have Adgang til at søge tilvejebragt et Prisniveau for sin Salgsproduktion, der sætter det i Stand til at existere. Og for det andet kan i denne Forbindelse anføres, at et Statssamfund med en aarvaagen Lovgivningsmagt vel altid vil vide sig henvist til ved Fastsættelse af Lønningerne for dets Embeds- og Bestillingsmænd at yde Vederlag for en fremtrædende Forøgelse af de ordinære Udgiftsposter. Som Vidnesbyrd i saa Henseende kan jo eksempelvis henvises til det under afv. 4. Februar af Finansministeren forelagte Lovforslag om ekstraordinær Dyr-tidshjælp til statsansatte Personer. I Motiverne til dette Forslag anføres bl. a., at ifølge Opgivelse fra Arbejdernes Fællesbageri har Prisen paa Rugbrød

i 1899—1900 været 20—25 % højere end i tidligere Aar, navnlig med 1896 som Udgangspunkt. Kapitels-taxten for Rug stiller sig imidlertid saaledes:

For 1900	Kr. 9.88	For 1895	Kr. 8.27
— 1899	— 10.74	— 1894	— 8.11
— 1898	— 10.38	— 1893	— 9.68
— 1897	— 9.88	— 1892	— 10.25
— 1896	— 8.74	— 1891	— 14.21
Femaarigt Gnst. Kr. 9.92		Femaarigt Gnst. Kr. 10.10	
Femaarigt Gnst. 18 ⁸⁰ / ₉₀		Kr. 9.88	
		18 ⁸¹ / ₈₅ — 11.86	
		18 ⁷⁰ / ₈₀ — 13.21	
		18 ⁷¹ / ₇₅ — 14.32	
Tiaarigt	— 18 ⁸¹ / ₇₀	— 12.82	
		18 ⁸¹ / ₆₀ — 12.90	
Gennemsnit af de sidste 30 Aar (1871—1900) Kr. 11.55.			

Det turde heraf fremgaa, dels at man er saare villig til at anlægge Betragtningen »Bordet fanger« overfor en Nedgang i Priserne paa Landbrugsprodukter ved at betragte disses Minimum som det naturlige og normale Prisniveau, og dels at Stigningen i Brødprisen som en Følge af andre fordyrende Momenter er foregaaet i noget stærkere Progression end Prisen paa Raamaterialet.

Saa have vi som den vægtigste Indvending Hensynet til Byarbejderne. At der fra disses Side er rejst og vil rejses energisk Protest mod Kravet om Landbrugsbeskyttelse, vide vi — og vi vente ikke andet. Jeg gaar imidlertid ud fra, at naar Arbejderne i de senere Decennier har fremsat deres Krav om Lønforbedring, er dette sket med den Begrundelse, at de vil have et Vederlag for deres Arbejde, der sætter dem i Stand til at leve og betale Enhver Sit. Denne Baggrund for Kravet tager sig overmaade

plausibel ud. Men det er jo netop den samme Betragtning, der afføder Landbrugets Krav om som Vederlag for sit Arbejde — for sin Produktion, at opnaa en Betaling, der ogsaa sætter det i Stand til at bestaa og at betale Enhver sit. Man hilser os fra Arbejdernes Lejr med Tilraabet: »Brødfordyrere«, og Tilraabet synes i mange Øren at skurre med en højst odiøs Klang. Nu er det mig imidlertid ikke bekendt, at Arbejderpressen salutede Bagersvendene med et »Brødfordyrere« ved de Lejligheder, hvor de fik sat deres Løn op. Og villigt skal jeg erkende, at det er en saare hæderlig og samfundsnyttig Gerning at bage Samfundets daglige Brød, og at den Arbejder, hvis Opgave det blev at røgte denne Gerning, fuldt ud er sin Løn værd. Men jeg er ikke i Stand til at se, at det ikke skulde være en ligesaa hæderlig og samfundsnyttig Gerning at producere den Rug og den Hvede, hvoraf vort daglige Brød bages, og at ikke dette Arbejde lige saa vel som ethvert andet ærligt Arbejde skulde være sin Løn værd. Nej, vil man svare Landmændene: I faa at acceptere og nøjes med den Pris, som Udlandets Marked anlægger, selv om jer Produktion og jert Arbejde derved bliver aldeles ulønnet eller endog tabbringende. Tillad mig imidlertid at gøre opmærksom paa den forresten selvfølgelig Kendsgerning, at i Længden kan ingen Produktion bestaa, medmindre der er et vist rimeligt Forhold tilstede mellem henholdsvis Produktionsudbytte og Produktionsudgifter. Blandt disse indtager Arbejdsudgifterne og Jordrenten en absolut dominerende Plads. Paa intet af disse Hovedpunkter er imidlertid Landbruget i Stand til

at foretage den ved det nuværende Produktionsudbytte nødvendiggjorte Nedskrivning. I hvert Fald maatte det paaregnes dels at fremtræde som Resultat af og dels at afføde Kalamiteter af dybt indgribende Natur. Skal derfor Landbrugserhvervet i Længden kunne bestaa og skal ikke dette henvises til — maaske i Forening med de hidtil toldbeskyttede Erhverv — at lukke Butiken og saa forresten søge at ernære sig kristeligt ved at benytte den Produktionsindtægt, som det ikke har, til Indkøb af Produkter fra det Udland, der ved den laveste Arbejds-løn formaar at producere billigst, er Landbruget ubetinget henvist til at søge den manglende Balance tilvejebragt ved en Stigning af Produktionsudbyttet. Producer mere og dermed billigere, vil man saa tilraade os. Men Ulykken er, at den danske Landbrugsproduktion formentlig allerede er meget nær Grænsen for Produktionsmængden, og at en yderligere Forcering af Produktionen snarest maa ventes at gøre denne end mindre lønnende.

Saa bliver tilbage at søge hjulpet paa Misforholdet mellem Produktionsudbytte og Produktionsudgift ved en Hævning af Produktionens Prisniveau. Og i saa Henseende mene vi det da nærliggende at acceptere det af vore Nabolande med Fordel praktiserede Landbrugsbeskyttelsessystem — iøvrigt under Erkendelse af, at Omstændighederne kun tillade os en delvis Udnyttelse af Systemet. Vi anse denne Vej som den naturligste og nærmestliggende for Landbruget til at søge tilvejebragt den absolut nødvendige Bedring af saavel dets Produktionsvilkaar som dets Stilling overfor Byerhvervene i Konkurrencen om Arbejds-

kraften. Og ogsaa for Byarbejdernes Vedkommende turde ret beset en Landbrugsbeskyttelse være langt at foretrække for en vidtgaaende Reduktion af Industribeskyttelsen — som det for deres Vedkommende utvivlsomt mindst følelige og mindst generende af disse 2 Alternativer.

Overfor den tredie af de før gengivne Indvendinger kan jeg fatte mig i Korthed. Denne gik jo ud paa, at en Landbrugsbeskyttelse vilde gribe forstyrrende ind i det Produktionssystem, som vort Landbrug nu i vid Udstrækning følger, og som er karakteriseret ved, at den størst mulige Mængde Fodermateriale omsættes til dyriske Produkter: Fedevarer. Da imidlertid Flertalsbetænkningen foreslaar Opretholdelsen af Toldfrihed for Handelsfoderstofferne samt for Fodermajs, maa ifølge Sagens Natur den ovennævnte Indvending, som ogsaa er kommet stærkt til orde i Mindretalsbetænkningen, være faldet fuldstændig til Jorden.

Den 4. og sidste Indvending skyldtes Modstanden mod at skrinlægge de Principer, der hidtil i Toldspørgsmaalet har samlet Majoriteten om sig, — Principper, som vel i al Almindelighed er afledede af den Opfattelse, at det er illusorisk at tiltro Toldbeskyttelsen Evnen til at gavne et Samfund i Almindelighed, og som endvidere, i naturlig Konsekvens af at man frakender Toldbeskyttelsen Evnen til paa samfundsgavnlig Maade at støtte og styrke den nationale Produktion, gaar ud paa i videst Omfang at henflytte Samfundets Toldskat til Luxusforbruget.

Det er forstaaeligt, om der til disse Principer knytter sig en vis Affektionsværdi — som saa jævnlig

Tilfældet overfor det, der hører forbigangne Tider til. Thi det lader sig dog vel ikke benægte, at Toldbeskyttelsesprinciperne fremtræder som en i Kuld og Køn lyst Ægteføddning af moderne europæisk Kultur, den, vort Samfund ellers i priselig Grad synes villig til at acceptere. Men at Hensynet til de hidtil knæsatte Frihandelsprinciper i Virkeligheden vil repræsentere en væsentlig Hindring for Honoreringen af Kravet om Landbrugsbeskyttelse, kan jeg selvfølgelig ikke være blind for. Hvad saa iøvrigt angaar de ommeldte Principer hævder jeg den Opfattelse, at Toldbeskyttelsen vitterlig ejer Evnen til at skabe Produktion, hvor der ellers vilde være Arbejdsløshed og Lediggang og altsaa formaar af ellers ledige Hænder at skabe værdifuldt nationalt Arbejde, som mindsker den Sum, der ellers maatte udredes til Udlandet for dennes Dækning af vort hjemlige Markeds Behov. Og idet jeg hermed uforbeholdent vedkender mig Troen paa Toldbeskyttelsens Evne til at gavne et Samfund i Almindelighed, skal jeg iøvrigt ikke inklade mig paa at forsøge en dybere gaaende Analyse af den Underbygning af Argumenter, hvorpaa de respektive Toldlejres modstridende Principer hviler — et af den Grund lige saa resultatløst som omfattende Arbejde, som hver Part dog maa forudsættes at fastholde sin Opfattelse i Sagen. Kun m. H. t. det hidtil hævdede Princip, at frigøre Livsfornødenhederne for Toldpaalæg og i videst Omfang at henflytte Samfundets Toldskat til Luxusforbruget, være det mig tilladt at henpege paa den Kendsgerning, at Grænsen mellem Forbruget af henholdsvis Luxusvarer og Livsfornødenheder er i vor Tid blevet

væsentlig udvisket, efter at Tidsforholdenes Udvikling har aabnet Adgang for saa at sige alle Samfundslag til det, tidligere Tider kaldte Luxuskonsum, saa en Gaaen paa Akkord med det nævnte Princip maa kræve en kun forholdsvis ringe Resignation.

Jeg har hermed analyseret de før opstillede Indvendinger, der af Sagens Modstandere angives at repræsentere den altfor høje Pris for den beskedne Hjælp, Landbruget kan vente sig af Toldbeskyttelsen.

En Undersøgelse af Omfanget af denne Hjælp turde da naturligt frembyde sig som Fremstillingens næste og sidste Led.

Af Kommissionsflertallets Forslag til Landbrugsbeskyttelse skal her som de vigtigste anføres de foreslaaede Toldsatser for: Heste og Føl 50 Kr., Hornkvæg og Kalve 15 Kr., Faar og Geder 5 Kr. (alt pr. Stk.), Kød og Flæsk 5 Øre, Kartoffler 1 Øre. Majs til Fabrikation af Øl, Spiritus eller Gær 3.5 Ø., uformalet Korn 1.5 Ø., formalet Korn 2.7 Ø., Ost 30 Ø., Smør 10 Ø., Æg 7 Ø. samt Risengryn, Rismel og Sago 4 Ø. — alt pr. \mathbb{W} .

I Flertalsbetænkningen er der gjort Rede for det hjemlige Markeds nuværende Betydning for Landbrugsproduktionen samt accentueret Betydningen af, at dette i stigende Omfang kan blive udviklet til det sikre og solide Afsætningssted for vor hjemlige Landbrugsproduktion. Paa Grundlag af en i Betænkningen fremsat detailleret Beregning hidsættes følgende Hovedtal over Forholdet mellem indenlandsk Produktion og Hjemmeforbrug samt Export af denne. (Her er altsaa set bort fra de indførte Landbrugsprodukter, hvis Mængde jo for de 4 Kornsorters

Vedkommende er adskillige Gange større end Exporten af indenlandsk Korn).

	Gennemsnit for	Produceret	Hjemme- forbrug	Export	Til Export % af Produk- tionen
De 4 Korn- sorter	1897—98	Mill. Ø 3387	Mill. Ø 3253	Mill. Ø 134	4.0
Hvede og Rug	"	1065	1020	45	4.2
Kartofler	"	Mill. Tdr. 4.650	Mill. Tdr. 4.604	Mill. Tdr. 45700	1.0
Kød	1894—98	Mill. Ø 180	Mill. Ø 126 $\frac{1}{2}$	Mill. Ø 53 $\frac{1}{2}$	29.7
Flæsk	"	249.55	128.39	121.16	48.9
Mælk (Smør, Ost)	1896	4364	1622	2742	62.8

Ægproduktionen saavel som Ægexporten har i de sidste Aar været stærkt stigende. Produktionen tør nu regnes at andrage omkring 30 Mill. Snese aarlig, der fordeles omtrent ligeligt mellem Hjemmeforbrug og Export.

I Tilslutning til ovenstaaende kan anføres, at Bestyrer Faye i sin foran omhandlede Afhandling foretager en Opgørelse over Høsten, Landets Forbrug og Overskudsudførselen for Aarene 1875—98, udtrykt i Millioner Pund reduceret Korn. For 1898 angives følgende Resultat:

Høsten	8951 Mill. Ø red. Korn		
Landets Forbrug	7518	—	—
Overskudsudf.	1433	—	— eller 16 % af Høsten.

I Henhold til disse Data er det selvfølgelig, at selv de Landmænd, der repræsenterer den aller yderste

Fløj af Landbrugsbeskyttelsens Tilhængere, intet Øjeblik hengive sig til den Illusion, at Indførelsen af de omhandlede Toldsatser vil foranledige en Stigning af Prisen for vor hjemlige Landbrugsproduktion, som i al Almindelighed blot tilnærmelsesvis kan siges at svare til Toldskattens Beløb. Og navnlig for de Varer, der falde ind under den dyriske Produktion, maa det ligge i Sagens Natur, at Beskyttelsessatserne ikke vil kunne faa fremtrædende Betydning som prisforhøjende Moment. Spørges der saa om Aarsagen til, at der foreslaas Told ogsaa for dyriske Produkter, naar der dog ikke næres Forventning om en ad den Vej hidført fremtrædende Stigning i Salgsprisen for disse Varer, er Svaret givet i Flertalsbetænkningens Motiver. Der hævdes nemlig, under Fremhævelse af Hjemmemarkedets store og stigende Betydning, Landbrugets Trang til at vinde den sikrere og roligere Afsætning indadtil, som nu savnes ved Udlandets frie Konkurrence, og anføres endvidere, at der ved en Told paa Varer som Flæsk, Smør og Æg vil vindes bedre Afsætning herhjemme for den ringere Del af vor Hjemmeproduktion af disse Varer med tilsvarende bedre Salg af den egentlige Exportvare paa vort hidtidige Salgsomraade. At saa iøvrigt Varernes Prisniveau i sidste Instans maa fremtræde som Udtrykket for Salgsvilkaarene, og at følgelig den sikre og stabile Afsætning paa Hjemmemarkedet er paaregnet at betinge nogen — om end ingen fremtrædende — Forhøjelse i Salgsprisen, skal endnu tilføjes.

Hvad dernæst Kornvarerne angaar, er det selvfølgelig umuligt med blot tilnærmelsesvis Sikkerhed

at angive, hvor stor en Procent af Toldsatserne, der vilde komme vor hjemlige Kornproduktion tilgode i Form af en Hævning af Priseniveauet. I Arbejderorganerne vil det formentlig fortælles Arbejderne, at en Korntold vil hæve Kornprisen med mindst Toldens fulde Beløb. Fra anden Side vil man formentlig til Gengæld hævde, at skønt vi i en længere Aarrække ikke har gjort det, kan vi dog brødføde os selv*) og faa Overskud til Export af alle Kornsorter. Og ud fra dette Argument vil det da formentlig fra denne Lejr hævdes, at Tolden ikke i fjerneste Maade vil virke prisfordyrende. Maaske at Sandheden m. H. t. disse yderliggaaende Anskuelser ogsaa her som saa ofte ligger nogenlunde i Midten, og at en Korntold paa Kr. 1.50 pr. Cnt. vil hidføre en Prisstigning, svarende til omtrent Toldens halve Beløb. Vi have jo her kun det rent Skønsmæssige at holde os til. Men overfor det Skøn, som vil hævde, at ogsaa en Korntold vil indskrænke sig til at blive en Told paa Papiret, kunde der maaske være Anledning til at fremdrage Forholdene for den eneste Kornart, af hvilken vi endnu kunne opvise Overskudsudførsel — Bygget, hvoraf saaledes i 1899 udførtes 330,000 Tdr. — og for hvis Vedkommende altsaa Tolden theoretisk set skulde blive aldeles virkningsløs. Der kan imidlertid ikke være Tvivl om, at Vedtagelsen af Kom-

*) Danmarks Høst af Rug og Hvede ansloges for 1897 til 1130 Mill. ₤ og for 1898 til 1000 Mill. ₤. Brød- og Saasædforbruget (incl. 10 % frarensset Smaasæd) maa regnes at beslaglægge ialt ca. 1035 Mill. ₤ Rug og Hvede, et Tal, der voxer med ca. 13 Mill. ₤ aarlig, naar Brødforbruget regnes at voxe proportionelt med Folkemængden.

missionsflertallets Forslag vil hæve vor Bygpris — i hvert Fald indirekte ved at forhindre den Prisnedgang, som kunde indtræde, hvis Bryggerierne ved fortsat fri Indførsel af Majs fik uhindret Adgang til en fortsat forøget Anvendelse af Majs paa Byggets Bekostning.

Selv om nu virkelig en Korntold, som den af Kommissionsflertallet foreslaaede, skulde komme til at forhøje Kornpriserne med Toldens halve Beløb, altsaa 75 Øre pr. Cnt., vil det let ses, at Landbruget derved dog kun vilde have indvundet en beskedne Procent af det Prisfald, som Kornet er undergaaet i Tidsrummet fra 1871/75 til 1895/99.

Som anført i Mindretalsbetænkningen stille Kornpriserne sig nemlig saaledes i disse 2 Tidsrum:

	Femaaret 1871/75 Kr.	Femaaret 1895/99 Kr.	Prisfald Kr.	Ved en Prisforhøjelse af 75 Ø. pr. Cnt andrager Prisfaldet Kr.
Hvede pr. Td.	20.07	11.50	8.57	6.96
Rug —	14.32	9.60	4.72	3.22
Byg —	12.46	9.22	3.24	1.85
Havre —	8.24	6.77	1.47	0.42

Og i denne Forbindelse kan m. H. t. Prisen paa henholdsvis Brødkorn og selve Brødet henvises til de i Toldbetænkningen anførte karakteristiske Exempler paa, at der i saa Henseende ingenlunde bestaar noget bestemt Forhold, idet Prisen paa Raamaterialet kan variere betydeligt, uden at dette giver sig Udslag i Ændring af Brødprisen.

Af Cand. Koefoed er i det foran omhandlede

Skrift fremsat en Redegørelse vedrørende Toldbyrden paa danske Elitearbejderes Forbrug. Der er her m. H. t. den ved de beskyttende Toldsatser fremkaldte Toldbyrde regnet med det højeste Pengebeløb, hvormed Varerne kan tænkes fordyrede ved Tolden. De angive altsaa en Maximumsgrænse »og kommer derved«, som det hedder i Skriftet, »til at danne en Grænse for Forestillingerne paa dette Punkt, der let blive ganske fantastiske«.

Det vilde selvfølgelig være overmaade let paa Grundlag af de i det omhandlede Skrift foreliggende Oplysninge om Elitearbejdernes Forbrug af de forskellige Landbrugsprodukter at beregne Maximalgrænsen for den ved en Landbrugsbeskyttelse som den her omhandlede foranledigede Toldbyrde. Men en Beregning, udarbejdet paa det Grundlag, at en Told af 30 Øre pr. Ø Ost, 10 Øre pr. Ø Smør, 1 Øre pr. Ø Kartofler og 1 Øre pr. Ø Mælk o. s. v. skal repræsentere en Maximaltoldbyrde af resp. 30, 10 og 1 Øre pr. Ø af disse Varer, maa af nærliggende Grunde meget let blive ganske vildledende, og i Stedet for at trække en bestemt Grænse for de fantastiske Forestillinger netop komme til at give Fantasien slappe Tøjler. Af den Grund foretrækker jeg paa dette Punkt at blive staaende ved de ovenfor fremsatte Udtalelser. Thi det turde ligge i Sagens Natur, at Beregningen over Omfanget af den Støtte, som Landbrugsbeskyttelsen kan yde vor Landbrugsproduktion, maa blive af saa skønsmæssig Natur, at det fremkomne Facit i væsentlig Grad maa være afledet af et subjektivt Skøn. Netop derfor raader der jo ogsaa de mest modstridende Anskuelse om Land-

brugsbeskyttelsens Evne til at virke prisforhøjende paa Landbrugets Salgsproduktion. Jeg skal imidlertid ikke ved denne Lejlighed — saa lidt som ved tidligere Lejligheder — lægge Skjul paa, at ligesom efter min Opfattelse Oppositionens ene Lejr fuldstændig undervurderer Landbrugsbeskyttelsens Evne i nævnte Henseende, saaledes næres der indenfor visse Kredse af Landbrugsbeskyttelsens Tilhængere overdrevne Forventninger til den nævnte Foranstaltnings Evne til at raade Bod paa de Vilkaar, der i den nyere Tid har været tilmaalt vor hjemlige Landbrugsproduktion. Og med Henblik herpaa skal jeg da udtale, at der sikkert ingen Anledning er for Landbrugsbeskyttelsens Tilhængere til at sætte de fantastiske Forventninger i Højsædet paa den objektive og ædruelige Vurderings Bekostning.

Thi mellem Overvurderingen og Undervurderingens Ydergrænser turde der være Plads for den Opfattelse, som Kommissionsflertallet nærer, at det Beskyttelsessystem, som det foreslaar, vel ikke kan tilføre Landbruget nogen Strøm af Millioner, men dog repræsentere en med den tiltagende Befolkning voxende betydningsfuld Støtte for Landbrugets Bestræbelser efter at vinde en højere Grad af økonomisk Sidestilling med vort Lands øvrige Erhverv. Og som samtlige Omstændigheder foreligge, maa Kommissionsflertallet anse det for en Retfærdighedshandling overfor Landbruget, at et eventuelt Krav fra dettes Majoritet om Landbrugsbeskyttelse tages til følge — ikke gældende for Tid og Evighed, men indtil det Tidspunkt maatte oprinde, hvor Udviklingen bærer mod en Sløjfning af de internationale Told-

mure, eller hvor vore hjemlige Erhverv, ogsaa i Forhold til Udlandets Produktion, har naaet en Udvikling og indbyrdes Afbalancering, der gør det naturligt at hejse et Frihandelsbanner paa den Plads, hvor de nuværende Tidsforhold og Omstændigheder gjorde det naturligt at føre Beskyttelsesflaget.

